

ВПЛИВ СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ІРАКСЬКОГО КУРДИСТАНУ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Автором детально розглянуто питання розвитку фінансово-кредитної системи в Іраку і Іракському Курдистані. Виділено найбільш суттєві проблеми у формуванні та розвитку банківської системи Іраку і Курдистану, а також досліджено їх вплив на розвиток індустрії туризму.

An author examines the questions of the financial–credit system development in Iraq and Iraqi Kurdistan. The most substantial problems in forming and development of the banking system of Iraq and Kurdistan are distinguished, and also their influence on the development of tourism industry is investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Курдистан займає ключове геополітичне положення у всьому Близькосхідному регіоні, а зусилля курдського народу з розвитку своєї національної держави роблять «курдський фактор» актуальною проблемою світової політики і міжнародних відносин. Одним із важливих напрямків становлення економіки Іракського Курдистану є розвиток туристичного бізнесу. Позиціонування владою Іракського Курдистану цього регіону в якості «гавані» для іноземних інвестицій, враховуючи заявки на створення «офшорної економіки», призводять до розвитку в першу чергу його фінансово-кредитної сфери (як основи розвитку реального сектору економіки, в тому числі туристичної галузі) і обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. З економічних питань розвитку Іраку та Курдистану ведеться дуже мало досліджень наукового характеру. Відсутня інформаційна база для проведення аналітичних досліджень і виявлення притаманних тенденцій. Становлення і розвиток ісламської моделі банківської системи пов'язані з працями мусульманських вчених, серед яких М. Р. Тахер, М. Сулейман, С. Аскарі, С. А. Ахмед, А. Хадід, А. Райахі-Белькаві.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд питань становлення, формування, розвитку та стану фінансово-кредитної системи в Іракському Курдистані. Виділення основних факторів, що стримують розвиток банківської системи та її вплив на розвиток індустрії туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційні процеси здійснили значний вплив на розвиток туристичного бізнесу країн Близького Сходу й, особливо, Іраку і його частини – Курдистану. Статистичні дані про розвиток туристичної галузі в Іракському Курдистані показують його значне зростання за період з 2007 по 2011 роки. У зв'язку із збільшенням потоку туристів збільшується і кількість підприємств, які обслуговують галузь: готелів, мотелів, ресторанів, туристичних сіл (табл. 1). За період 2008–2011 рр. кількість готелів досягла 367, що у три рази більше ніж у 2008 р. Кількість мотелів збільшилася з 49 одиниць до 180, туристичних сіл з 22 до 44, ресторанів з 129 одиниць до 966 одиниць. Кількість місць зросла з 10 451 у 2008 р. до 34 461 у 2011 р.

Аналіз статистичних даних щодо розвитку туристичної галузі у Іракському Курдистані дозволяє зробити висновки про її стрімке зростання у 2010 – 2011рр. У зв'язку з цим закономірним є висунання столиці Іракського Курдистану міста Ербіль на засіданні Виконавчого бюро Ради міністрів арабських держав на номінацію столиці арабського туризму 2014 року. Такий бурхливий розвиток туризму, на думку автора, буде

мати значний вплив на формування валового внутрішнього продукту, забезпечення зайнятості населення, стане джерелом валютних надходжень, активізує зовнішньоторговельний баланс і в цілому виступить як фактор економічного зростання Курдистану.

Таблиця 1

Динаміка кількості туристичних об'єктів Курдистану в 2007–2011 рр

Туристичні організації	2007	2008	2009	2010	За станом на 31.12.2011		
					Туристичний	Популярний	Загалом
телОі	106	116	131	168	202	165	367
елМоті	49	49	72	96	128	52	180
Туристичні села	29	29	37	42	44	0	44
Кількість місць	1045 1	1136 3	1348 0	2253 3	26811	7650	34461
Ресторани	129	151	233	305	338	628	966

Впливаючи на такі ключові галузі, як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво споживчих товарів, туризм виступить своєрідним каталізатором розвитку всього соціально-економічного простору Іракського Курдистану.

Необхідно особливо підкреслити, що у фінансуванні розвитку туристичної галузі важливу роль відіграють ісламські банки, їх стан і розвиток.

Роль банків у сучасній економіці важко переоцінити. Завдяки здійсненню своїх двох головних функцій – перерозподілу капіталу та здійснення розрахунків – комерційні банки забезпечують розширення рамок суспільного виробництва, економію витрат обігу, сприяють розвитку науково-технічного прогресу. Без таких інститутів розвиток економіки на сучасному етапі неможливий. У зв'язку із цим ісламська модель також передбачає наявність такого роду структур. Вищеперелічені функції покладаються у ній на ісламські банки. Але оскільки ісламські банки в основному функціонують в країнах, що розвиваються, їх діяльність набуває своєї специфіки.

По-перше, функцією ісламських банків є мобілізація фінансових ресурсів. Це збігається із аналогічною функцією західних банків, однак необхідно враховувати особливі умови, в яких функціонують ці банки. Ісламські банки, на відміну від західних, ведуть свою діяльність, як правило, в країнах з низьким рівнем особистого доходу, основна частка якого йде на споживання, а на заощадження залишається незначна сума грошей. Тому при роботі із клієнтами ісламські банки користуються не тільки економічними стимулами, а й соціально-виховними, закликаючи людину до розумної господарської поведінки, надихаючи її на заощадження та інвестиції.

Особливу увагу ісламські банки, на відміну від західних, приділяють роботі із дрібними клієнтами, а не із великими приватними власниками капіталу, оскільки саме перший тип найбільш широко поширений в мусульманських країнах [1].

По-друге, ісламські банки активно займаються інвестиційною діяльністю, але на відміну від західних комерційних банків, значно меншу частку активів розміщують в цінних паперах. Це велика відмінність, оскільки західні банки (особливо в умовах високої інфляції і загальної нестабільності) є активними учасниками фондового ринку. В результаті цього часто наноситься збиток реальному сектору економіки, що особливо яскраво простежується в діяльності українських комерційних банків.

Інвестиційна логіка ісламського банку повинна виходити не із безпосередньої вигоди банку, а із збільшення громадської, а не особистої вигоди. "При цьому серед усіх проектів особливу увагу, на думку теоретиків ісламських банків, необхідно приділяти довгостроковим проектам, в яких особливо потребують країни, що розвиваються" [1].

Для більшості комерційних банків Заходу характерні короткострокові кредити, оскільки вони менш ризиковані і більш надійні. Однак, ісламські банки активно фінансують дрібні проекти, в той час як у західних країнах банки займаються фінансуванням великих, високо прибуткових проектів.

Деякі економісти вказують, що в пайовому фінансуванні (equity finance) криються значні переваги. В західній економіці розмір позикового відсотка, який в основному залежить від облікової ставки центрального банку, диктує умови для розвитку реального сектора.

В ісламській фінансовій системі дохід за вкладками залежить від результатів діяльності компаній, в які банк вклав свої кошти. Тому динаміка розвитку реального сектора у цьому випадку сприяє встановленню сприятливого інвестиційного середовища та ефективному розподілу фінансових ресурсів на користь найбільш прибуткових галузей економіки.

Третьою функцією ісламських банків є надання докладної інформації про своїх клієнтів, якщо вона не відноситься до комерційної таємниці. При кредитуванні своїх клієнтів ці банки беруть частину ризику на себе, відповідно вони повинні особливо ретельно, навіть більш ретельно, ніж західні банки, вивчати діяльність дебітора. Зібрана інформація зберігається в спеціальній базі даних, доступ до якої можна отримати за помірну платню [1].

Територія етногеографічного Курдистану традиційно відрізнялася низьким рівнем розвитку інфраструктури, особливо фінансово – кредитної. Це було обумовлено фактично колоніальним становищем Курдистану. Влада країн, до складу яких входять території із курдським населенням, розглядають ці регіони в першу чергу в якості сировинного придатка для своїх національних економік. Тому фінансово–кредитні інститути практично не отримали ніякого розвитку, а наявність їх невеликої кількості на території цих регіонів, було обумовлено лише обслуговуванням деяких місцевих проектів. Ці фінансові інститути були відділеннями великих банків, діяльність яких зосереджена за межами етногеографічного Курдистану.

Лише в Південному (Іракському) Курдистані, у зв'язку зі створенням «зони безпеки», а пізніше і фактичним оформленням «Вільного Курдистану», у 90-х рр. ХХ століття почали виникати зачатки банківської системи. Відрізаний від іракської фінансово–кредитної системи, (у Курдистані існувала фактично власна грошова система, в основі якої знаходилася курдська квазівалюта – старий іракський динар, що не використовується на території контролю баасистського влади), Південний Курдистан приклав зусилля в напрямку розвитку власної банківської системи.

Фактично в 90-х рр. ХХ століття в Південному Курдистані діяли лише контори міняв, тому в регіоні відсутні будь-які фінансово-кредитні інститути, які могли б акумулювати грошові кошти, сприяти здійсненню заощаджень. У зв'язку із цим населення здійснювало в основному короткострокове заощадження, направляючи кошти на придбання різних цінностей і нерухомості. Все це, безумовно, обмежувало можливості розвитку кредиту з точки зору його використання, як компаніями, так і громадянами.

У 2001 р. регіональним урядом Курдистану в Ербілі був створений Центральний банк Регіону. Однак цей банк, незважаючи на свою назву, не здійснював ніяких операцій, які властиві центральним банкам (це прерогатива Центробанку Іраку), а обслуговував операції Курдистанських державних відомств [2].

Фактично розвиток Курдистанської банківської системи (як складової частини банківської системи Іраку) почався після скасування в Іраку баасистського режиму та і початку правового повернення Південного Курдистану в рамки іракської держави, та з фіксацією його статусу в якості окремого регіону.

Відразу після окупації Іраку Сполученими Штатами банківської системи ні в Іраку, ні в Іракському Курдистані фактично не існувало.

Зусилля влади Іракського Курдистану по залученню іноземних інвестицій, заявки на створення «офшорною економіки» робили необхідним розвиток в першу чергу фінансово-кредитної сфери.

З 2003 р. у Південному Курдистані було створено кілька банків. Почали створюватися і страхові компанії. Однак поштовхом до створення в Південному Курдистані нормальних банків стало отримання курдами «іракської легітимності». Важливу роль в розвитку банків стало грати суттєве збільшення обсягів регіонального бюджету (майже цілком за рахунок трансфертів з бюджету Іраку) і деяке підвищення рівня життя населення в Південному Курдистані [2].

Хоча збільшення грошової пропозиції в Курдистані і викликало певне зростання банківських трансакцій, цей процес так і не придбав до теперішнього часу широкого розмаху і ситуація характеризується переважно готівкового обігу.

В першу чергу, ця ситуація зумовлена досить низьким рівнем розвитку курдського бізнесу. Переважну роль в економіці Південного Курдистану грають іноземні компанії, які, природно, здійснюють свої фінансово-кредитні операції не з місцевими банками. Низький рівень розвитку підприємництва обмежує розвиток сталої кредитної системи.

У регіоні майже відсутній середній клас, який міг би бути основним контрагентом банківської системи. Хоча останнім часом у Південному Курдистані нерідко говорять про формування середнього класу, реально відбувається лише підміна понять. Для середнього класу зазвичай відбувається збільшення доходів бюджетників у зв'язку із зростанням трансфертів з іракського бюджету, що відбувається за рахунок підвищення цін на нафту.

Більшість банків Південного Курдистану працюють на принципах ісламського банкінгу. Невелика частина місцевих банків діє на неісламській основі. Вклади у банки використовуються населенням для безпечного зберігання грошових коштів. Деяко збільшила обсяг вкладів у банках Південного Курдистану внутрішньоіракська міграція християн та арабів з інших районів Іраку [3].

Іноземні банки, незважаючи на інтерес до Південного Курдистану, та Іраку в цілому, досі не почали повномасштабної експансії, хоча деякі міжнародні банки (Національний банк Кувейту, йорданський Капітал-банк, Національний банк Катару) вже придбали частки в деяких іракських банках. Інтерес до роботи в Південному Курдистані виявили ліванські банки (Банк Ауді і Біблосбанк). З філій іноземних банків в Південному Курдистані діє філія ліванського Біблос-банку.

Відкривають свої філії у регіоні іракські банки. Комерційний банк Іраку (Багдад) заснував свою філію в Ербілі ще на початку 2006 р., цей банк вважається першим комерційним банком Іраку. «Уарка-банк» створив свої відділення майже у всіх районах Південного Курдистану.

Найбільшим банком Південного Курдистану є Міжнародний банк інвестицій і розвитку Курдистану (Kurdistan International Bank for Investment and Development, KIB), що має стосунки з багатьма міжнародними банками [3].

Kurdistan International Bank, що став першим комерційним банком в Південному Курдистані, діє на основі шаріатських принципів, тобто не виплачує відсотків за вкладками і не отримує відсотки за кредитами, а здійснює ці операції під прикриттям угод, в яких фіксується частка в прибутку. Банк був створений в березні 2005р. (почав роботу у серпні 2005 р.) із капіталом 35 млн. дол. США. Акціонерами банку, крім фізичних осіб, є

найбільші іракські банки – Rasheed Bank, Middle East Bank for Investment and Development, Gulf Commercial Bank, Iraqi Investment Bank, Iraq Islamic Bank for Investment and Development [4].

Банк має філії як у Багдаді (з вересня 2005 р.), так і в курдських містах – Дохуке, Ібрашім Халіль (на іраксько–турецькому кордоні), Захо, Салахеддін, і в Сулейманії (відкритий лише у квітні 2008 р.). Дві філії банку є у місті Ербіль (у тому числі перша філія в Міжнародному аеропорту Ербіль). Найближчим часом планується відкриття декількох десятків відділень банку в інших містах Південного Курдистану.

Хоча у регіоні і спостерігається розвиток банківського сектора, цей процес протікає досить повільно. Уряд Іракського Курдистану надає величезного значення розвитку банківського сектора і намагається позиціонувати Південний Курдистан в якості фінансових і торговельних воріт до Іраку, проте фактично єдиною перевагою Курдистану перед іншою частиною Іраку є безпека [5].

Висновки і перспективи подальших розробок. Головною особливістю ісламських фінансів є відмова від того, на чому заснована загальноприйнята і найбільш поширена західна фінансова система – від позикового відсотка.

Згідно із нормами ісламської етики, праведним є лише те багатство, джерелом якого є власна праця і підприємницькі зусилля його власника, а також спадок чи дар. Грошові активи створюються як відповідь на інвестиційні можливості у реальному секторі, тому, саме реальний сектор, визначає ставку доходу у фінансовому секторі, а не навпаки. При такому підході прибуток є винагородою за ризик, супутній діловому підприємству.

Таким чином, застосування ісламської моделі усуває залежність розвитку реального сектору економіки, в тому числі підприємств індустрії туризму, від інтересів банківського капіталу, заснованих на позичковому відсотку.

Нова влада Іракського Курдистану розглядає можливий розвиток банківського сектора, як і в цілому фінансової інфраструктури у регіоні, в якості складового процесу посилення місцевого самоврядування. Однак слід зазначити, що в умовах, коли економіка регіону побудована майже суцільно на трансфертах і перерозподілі нафтодоларів, навряд чи можна очікувати створення в Іракському Курдистані справжньої структури місцевого самоврядування. Тому регіональна банківська система отримає імпульс лише при розвитку економіки регіону в цілому, в тому числі в умовах істотного розвитку туристичної галузі.

Список використаної літератури

1. Алоес М. Р. Місце ісламських банків у світовій банківській системі / Мухамад Рафі Алоес [Електронний ресурс] // Міжнародна економіка Донецького національного університету (Сирія). – Режим доступу: <http://www.islamic-finance.com>.
2. Мосакі Н. З. Банківська система Іракського Курдистану / Н. З. Мосакі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iimes.ru.
3. Інвестиційна рада Курдистану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kurdistan.ru/2012/05/29/news-15865_Bolshinstvo_investic.html.
4. Рахман Баян Самі Аб. Ділові відносини між компаніями Великобританії та КРП / Баян Самі Абдул Рахман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://polpred.com/?cat=5&cnt=61#cat_10.
5. Нове уряду Курдистану багато в чому зберегло свою спадкоємність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kurdistan.ru/2012/05/29/news>.

Прийнято до друку 14.06.2012